

Звож.

Беларуская штодзенная політычна-літэратурная часопісь.

Рукапісы павінны быць перапісаны чытальна. Адапта прынятых рукапісаў залежыць ад Рэдакцыі.

Рукапісы вазаж не вылавоцца.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі:
м. Мінск, Юбілейны дом.

Цана нумару 1 марка.

Год выданьня I.

РЭДАКЦЫЯ адчынена штодня,
апрача свята
ад 9—12 гадз. і ад 5—7 гадз.

Цана абвестак:

за радок за тэкстам . . . 2 м.
шуканымі апраці, за абвестку 2 м.

№ 6.

Менск, Пятніца 5 верасня 1919 г.

№ 6.

Дзеля вялікага недахвату паперы газета часова выходзіць тры разы на тыдзень: у панядзелак, сераду і пятніцу.

Наша рэдакцыя адчыняе на
страницах „ЗВОНА“ аддзел

„ВОЛЬНАЯ ТРИБУНА“

для развагі спрэчных пытаньняў.

Трэба выясьніць палажэньне.

Штодня приходзяць у рэдакцыю людзі і выкладаюць скаргі, што мясцовыя польскія ураднікі ня хочуць лічыцца з імі, як з беларусамі. — не шануюць нашай мовы і не спаўняюць навет таго, што вымагае ад іх прыказ іх начальства. Так, напрыклад, сёгодня вы друкаваны у нас два лісты у рэдакцыю, з каторых відаць, што, ня гледзячы на протэсты і прыказ, падпісаны Намесьнікам Г. Камісара, мясцовыя ураднікі адказваюцца прымаць заявы і просьбы у беларускай мове, публічна насмехаюцца з папытак дабіцца выпаўненьня закону і заяўляюць, што колісь маскоўцы гэтак рабілі з імі, так хочуць рабіць і яны.

Мы ня будзем гаварыць пра тое, што беларусы ніякага дачынення да маскоўцаў ня маюць; мы ня будзем гаварыць пра такую дзікую мораль, што калі душылі мяне, то трэба душыць і мне ды яшчэ саўсім ня таго, хто вінаваты. Мы хочам ззначыць толькі тое, што вышэйпамянныя скаргі часцей і часцей даносяцца і з далёкай правінцыі; што у Бабруйскі магістрат выбіраюцца палякі, жыды і расійцы, а беларусаў і паміну няма; што у нас, у Менску, быўшыя царскія чыноўнікі, сплюнуушы ад першых пярэпалахаў, паднялі голаў і адкрыта паднімаюць на зьдзек імя беларуса.

Мы будзем аб гэтым зваціць на ўвесь сьвет, бо хочам

запытаць, штож-гэта усё значыць? Як-жа пагадзіць гэта з тым, што гаварылося у адозьве Начальніка Польскага Панства да насяленьня нашага краю аб вызваленьні народу нашага спад векавога уціску і паняверкі? Як-жа можна пры такіх варунках наладзіць прыязныя адносіны паміж Польшчай і Беларусью, аб якіх гаварылі паслы польскага Союму з прадстаўнікамі Беларускага Камітэту? З гэтага можа выйці усё, што хочаце, але ня дружба.

Нам трэба выясьніць нашае палажэньне. Нам трэба цьверда ведаць, чаго мы можам спадзявацца ад польскай улады на мейсцы. Нам патрэбны не абяцанкі, мы прагнем рэальна упэўніцца, што палякі не забыліся пра нашае гістарычнае сужыцьце, што яны нашы прыцелі і што яны ня толькі будуць шанаваць нас і нацыянальныя патрэбы нашы, а дапамогуць нам у нашым змаганьні з нашым супольным ворагам, як дапамагае дужэйшы слабойшаму па прыказаньню чалавечнасьці і братэрскага спачуцьця.

Мы зноў зьвяртаемся да польскага народу і кажам: разам мы заняпалі і разам павінны адраджацца. Няхай ня будзе паміж намі непаразуменьня, няхай запануе паміж намі братэрства, згода і ўзаемная дапамога.

Большавіцкая гаспадарка.

Як ведама, Расія была самаю пегаспадаркаю дзяржаваю ў сьвеце. Яна была нямецкага колівіяй, разам з Нямецчынаю складала адзін гаспадарчы арганізм, і, ваюючы з Нямецчынай, разрываючы свой зьвязак з ёю, яна больш усіх дзяржаў нацярпела.

Апроч немцаў гаспадарылі ў ёй французы і бэльгіяны у Давецкім басэйне, ангельцы на Каўказе і дру-

гія народы. Самі расійскія прамыслоўцы і кушцы вясылі агульнае гаспадаркі не маглі. Вось чаму, калі немцы былі выгнаны з Расіі, іх мейсцо заступілі ў ёй ангельцы, амэрыканцы, французы і японцы.

Што тычыцца вясковай гаспадаркі, то сярод расійскіх сялян яна была вельмі дрэнна пастаўлена. Досяць сказаць, што на цэлыя вёскі Твярскай і Валгагодскай губэрні статыстыка налічвала сьвіней адзінкамі. Сяляне ніколі не загорваюць на зіму сваіх палёў. Таму ў лето, з трохкі сухою вясною, там заўсёды неураджай. Мы ведаем, што не праходзіло 5-дэх гадоў, каб казна ні падкармівала якіх нібудзь цэнтральных, альбо усходніх губэрняў, асігнуучы на гэта соткі мільёнаў. Велькі абшарнікі звычайна аддавалі сваю землю ў арэнду сялянам. На гэтым факту пабудована ўся аграрная праграма расійскіх эс-эраў. І ніколі мы ні чулі, каб казна карміла заходнія губэрні, навет такую, як Віцебская, дзе, па словам расійскіх географіаў, гаспадар ледзьве зьбіраў свой засеў. Бо навет на самай кецкай зямлі у нас гаспадарка вялася шмат лепш, яку Маскоўшчыне, дзякуючы упывам заходняй культуры. Калі значыць сама расійская „буржуазія“ не магла вясьці гаспадаркі, калі гаспадарка у Расіі стаяла вельмі дрэнна, а ў час вайны яшчэ горай, то было велькаю адвагаю тэорэтыкаў большавікоў, ня маючых ніякай гаспадарскай практыкі, браць уладу, гэта значыць кіраваньне гаспадаркаю, у свае рукі, парываючы ўсякую зьвязь з заграўнацаю, ануліраваньнем заграўнічых пазыкаў. Тым часам, робячы сваю „аклябрэскую“ рэвалюцыю на грунце гаспадарчага развалу, большавікі абяцалі народу „малочныя рэкі з кісельнымі берагамі“. І вось вынікі гэтае гаспадаркі: у гарадох народ вымірае з голаду, у вёсках сяляне зьменьшаюць свае гаспадаркі, каб ня было чаго адбіраць большавіком. Ня будучы ў стане даць прапу безработным, альбо карміць іх, улада пасылае іх на фронт. Там напэўна яны накармяцца „ня куском, дык пяском“.

Аднак большавікі ня хочуць прызнацца ў сваёй няздатнасьці, бо тагды трэба было б адказацца ад улады, ад кіраваньня гаспадаркаю, каторая толькі ім адным дае смачны і лёгкі кавалак хлеба. Дзеля гэтага яны гавораць, што гаспадаркі ня можна добра паставіць, бо яны перажываюць ваенную разруху і іх душыць блёкада.

Праўда, што тэкстыльныя фаб-

рыкі сталі, бо няма як падвезці ваты, воуны і шуюку, а так сама вуглі і нафты. Але можна было-б абрабляці лён, а фабрыкі апальваць дрэвамі. Што-што, але здаецца транспорт і анал гарадоў можна было-б трымаць у парадку, бо лясоў многа і, значыць, дрoў можна загатаваць рукамі шмат безработных. Мэталу для утрымання транспарту у парадку ёсць даволі, заводы ёсць, а транспорт пагоршылася, пасажыры едуць горш свёіней, але зараз іх саўсім ня чуецца ехаць. Купец, каторы рабіў закупы для тысячаў людзей і за гэта браў у сваю карысьць найбольш 1 % вартасці тавараў, выкінуты, як вораг народу. І вось гэтыя тысячы людзей самі для сябе парабіліся купцамі. („мяшочнікі“, „спекулянты“), забікавалі сабою вагоны, а, прадаючы з сваіх мяшкоў, ужо зарабляюць ня 10%, а 100 і 1000 процэнтаў. Чытаем, што трамвайны рух Масквы спыняецца, бо рабочыя ня ўскраюць рэмонтаваць вагонаў. Ці-ж гэта ня смех? Забралася так сама паперу. Папер, як вядома, робіцца з дзерава, дзераво расьце у лесі, а лясоў у Расіі шмат, фабрыкі-паперні ёсць. Чаму-ж няма паперу?

За што ні бярэцца „савецкай“ улада, усё ў яе вывальваецца з рук.

Гаспадарка савецкая гэта—млын сухі, што трашчыць, а мукі ня меле. У Менску была сталюка „Ігнатычы“, каторая досыць танна прадуктамі з сваіх двораў карміла што дні тысячы народу. „Саветы“ узялі маёнтакі ў свае рукі, узялі і „Ігнатычы“, і хутка яны зачыніліся.

Ународаваны былі і лавыні Пляўскага. Перш вы заўсёды маглі вымыцца у іх, пры бальшавіках толькі выпадаў і то альбо ёсць пара, ды гарачай вады, няма, альбо ёсць гарачая вада, ды пары няма.

Выхаваньне у школах зрабілася пры бальшавіках бясплатным і агульным. Але, дзякуючы таму, што вучні мелі свае рады, (саветы), школа працы сапраўды зрабілася школай гутьтайства. Разумныя дзеці школ 2-га ступні вынеслі рэзолюцыю (і дабіліся правядзеньня не праз аддзел прасьветы), што настаўнік ня можа, дарогаю гутаркі з асобным вучнем, даведацца аб пазнаньнях яго, бо такая гутарка, гэта той самы экзамін.

У вучастку аднаго інструктара вясковай гаспадаркі на Менскай губэрні было 100 двараў, і з гэтых двараў толькі 5 былі абсеены.

Бальшавізм можа пакуль што трымацца у Расіі, бо безработцы і голад дае салдатаў-чырвоваармейцаў. Сялянскага народу 90%, каторы, прывыкшы да царскае палкі, з тым большаю ахвотаю слухае бальшавіцкага штыха і стрэльбы. Ні ў воднай эўропэйскай дзяржаве бальшавізм ня мог бы існаваць, бо там 60% і больш рабочых ня маглі-б існаваць на 40 і менш процэнтаў земляробаў.

Бальшавікі спадзяваліся на усясьветную рэвалюцыю. Мы павінны зазначыць, што калі-б зрабілася яна, гэта значыць, калі-б уладу захавалі няумеючыя кіраваць гаспадаркай рабочыя, то палавіна свету, усё самае асьвечанае, разумнае,—гарады вымерлі-б, як ад чумы. хрысьціянская культура згінула-б, чалавек вярнуўся-б зноў да першабытнае культуры.

Калі-б мы на момант прыпусьцілі, што зрабілася рэвалюцыя ва ўсім сьвеце, то, пакуль рабочыя нарыхтавалі б гаспадарку, у гэты самы час Англія і другія дзяржавы жывучыя толькі падвозам, вымерлі-б з голаду.

Арганізацыя гаспадаркі ёсць вельмі зложная машына, якая вы-

рабілася векамі, і ня можа адразу быць пабудавана на яе зьнішчаны.

Калі-б мы прыпусьцілі, што ўсе меншы зложныя машыны промыслу былі зьнішчаны, то чалавек, ня глядзячы на сваю асьвечанасьць, усё-ж такі вярнуўся б на вякі назад, пакуль пабудоваў бы для другіх тыя машыны, якія для яго пабудавалі яго продкі.

Мы можам, дзеля гэтага, бальшавікоў нараўняць з тым грэкам, каторы дзела таго, каб здабыць сабе вечнасьць, зьнішчыў адзін з 7 1/2 грэцкіх цудаў мастацтва. Бальшавікі так сама пападуць у гісторыю, на шчасьце, не культурнага сьвету, а татарскай Расіі.

X.

Маленькі фэльетон.

Які прывет, такі й адвет.

Былыя расійскія чыноўнікі скарэйца, што ня могуць чытаць абвестак на вуліцах. Мы іх вельмі шкадуем, бо хто-ж іх, беднячкіх, шкадуе? Цяры лама,—забілі яго маскоўскія людзі. Покі яны знойдуць сабе новага цара, дык мы падаем ім дармовую паперу, што трэба рабіць, каб чытаючы беларускія абвесткі, „не паламаць сабе языка“. Мы ведаем, што языкі іх дэраваныя, і шкадуем іх вельмі, бо кажуць-жа добрыя людзі: „блажен, іже і скоты мідуе“.

Гаспада Пятровы, Міхайловы, Панамаровы і Пановы!

І тые ўсе, што з нашай мовы Кпіць пазваляюць і сьмяяцца,—Ад нас мы просім выбірацца! Бо тут старонка Белай Русі. Яе ў палон ня узяць вам, мусі. Тут ня Дэнікін, не Колчак,—Ня пройдуць кпіны вашы так! І вас, усіх рангаў кавалераў, Усялякіх Ганнаў, Уладзімераў,—

Знахарка.

(Абразы з натуры).

Ня дужа старая ўдава афіцэра. Ганна Радзеўская, з прастанды захварэла. Паклікала яна сваю суседку, Матрону, гэтак сама ўдаву якогась дробнага гандляра,—старуху. Гэта бедная ўдава была знахарка. Сапраўды-ж,—ня столькі яна лячыла афіцэршу, сколькі шмат забаўляла яе ў балесьні сваімі казкамі.

І цяпер, седзячы у пані Ганны Радзеўскай за каваю, гэта бабулька казалася ёй усякія ўслышыны, а тая, тым часам, захіленая, ляжала на паспелі.

Цягуча, шапаляючы бяззубым ротам і дрыжачай гаворкай, бабулька казалася:

— Дык, панечка, у вас якае хвароба прыдарылася. Гэта—ня добра. Што-ж у пані баліць?

— Ой, ратуйце, імосьцейка,—стогнучы, адклікнулася Радзеўская.—Усё цела мае ные, і гарачка з прастанды вялікая.

— А лекарство прымалі якое?

— Але, прымала хіну.

— Гэтак дасьць Бог вам і палегчае. Гарчыцы-б вымыла, панечка.

— Як выпіць гарчыцы?

— А так, з ложку сталовую і выпіць. Яно заваліць моцна, але трэба працярапець. Як рукою зьнімае ўсякую хваробу.

Радзеўская ня дужа слухала Матрону, і такія лекі ёй не спадабаліся. Яна ня вельмі верыла ў гэтакія зёлкі, але сказала:

— Дзякуй за добрую раду! Я ўжо тагды, апасьля, а няпер раскажаце мне што небудзь.

— Што-ж я вам раскажу?

— Ну, ці ня ведаеце, калі прыдзе канец вайне?

— Гэта адзін Бог ведае, але, трэба думаць, і людзям сваім адкрывае. Ёсць людзі, што ведаюць пра гэта. Ёсць адзін рускі, адзін хранцуз, адзін кітаец і кожнага народу на аднаму чалавеку,—і ім-то ведама, ім адкрыта, што будзе.

Радзеўская, вядома, толькі для забавы слухала казкі; сама-ж Матрона верыла ўсёму таму, што казалася.

— І мне было, панечка, адкрыцьце яшчэ перад вайной,—ізноў пачала казаць бабуля.—Прачнула я гэта ўночы, гляджу—аж перада мною стаіць дзева з капшэм і навокала яе такое зьяньне, што аж глядзець ня можна. Закрыла я вочы, устала з паспелі, аж дзевы і няма. Чую, на дварэ некі шум. Вышла гэта я, гляджу: небо чырвонае, як кроў, а на небе вякі, проста, як вагнавыя, стаіць. Зажмурылася я, увайшла ў хату, стала на калені, наглядзела на абразы...

Бабуля узьвіла вочы ўгору і, як на малітве, зляжыла рукі далонямі. „Зьвярнула да Бога і кажу: «Госпадзі, ці гэта вайна?»..» Аж пераз тры дні чую я гэта зноў шум на вуліцы. Народ зьбіраецца, крыку нарабілі. Гукнула я аднаго. Што гэта, кажу? Аж мне кажуць, што вайна“...

Матрона ўздыхнула, памаучала і бядуючы, пачала далей:

— І во ўжо колькі год ідзець гэта вайна! Колькі народу палажылі, колькі зямлі паўзрывалі бомбамі! І зямля гэта чуе і стогне. Стогне зямля, як чалавек стогне... Пайдзеце ў лес ці на поле—і пачуеце, як зямля стогне.

І бабуля застагнала, каб паказаць, як зямля

Ня просім к нам на службу стаць,
Каб ваш язык не папсаваць.
Вы доўга хлеб-соль нашу елі,
Жылі у дастатках і таусьцелі,
Кроу, пот і сьлёзы нашы пілі
І імям царскім нас судзілі...
Збірайце-ж вашыя паперы
І хутка маршч ад нас за дзверы!
Стары Міхалка.

Мае успаміны аб Івану Луцкевічу.

Я зустрэўся і пазнаёміўся з нябошчыкам першы раз, у сярэдзіне кастрычніка 1918 року, на пасяджэнні Беларускай Соцыялістычнай Грамады у Менску, дзе шмат гаварылася аб тым, каб зараз-жа абвясціць Беларускаю Народную Рэспубліку незалежнаю, каб процістаяць ганебнаму Берасьцейскаму міру большавікоў з Нямецкай, што куплен быў цаною нашай бацькаўшчыны.

У той час, як брат нябошчыка у сваіх прамовах быў роўным, размяркованым, — Іван Луцкевіч з юнацкім імпатам, хаця і з цяжкімі нездаровымі пярэрвамі, каб адкашыляцца, заклікаў кожнага да рашучасці і спазнання права нашага беднага народу на вольнае, уласнае політычнае жыццё. Ён даводзіў прыклады ірландскага руху і іншых прыціснутых недзяржаўных (гады) народаў, як чэхі і інш. Ад нас дзядзька І. Луцкевіч пабег некуды, каб залажыць у Менску беларускую выстаўку, адтуль у рэдакцыю беларускай часопісі, каб аддаць заўважку аб новым адкрыцці з нашага гістарычнага ці старадаўняга культурнага жыцця. Ён увесь г.рэу, бегаў, клапаціўся.

Праз цэлае лето 1918 року І. Луцкевіч працаваў над тым, каб як мага шырэй паставіць беларускую выстаўку у Менску, і гэта яму удалося. На выстаўцы, дзе былі паказаны самыя цікавыя прадметы — жывыя сьведкі нашае мінушчыны, перабывало не мала менскіх жыхароў.

Трапіўшы ў сярэдзіне сьнежня таго ж самага 1918 року у Вільню ў рэдакцыю „Гомана“ я пазнаёміўся нават і з тым гаротным бытам, якім жыў нябошчык І. Луцкевіч разам з братам. Мясыціліся яны ў адным невялічкім пакоіку упоруч з рэдакцыяй і ў той час, як брат з ранку аж да вечару працуе ў рэдакцыі, І. Луцкевіч немаль і ня прыпыняецца ў дома; за дзень ён пабывае ўсюды, зловіць самыя апошніе вясчэрніе навіны політычныя. Ня глядзячы на свае слабае здароўе (сухоты) Іван заўсёды быў, як кажуць, „на нагах“. Газэтныя навіны ён стараўся пераглядзець з самага ранку, іншы раз не устаючы з пасьцелі. Куды я ні заходзіў на гадзіну-другую ў віленскія беларускія арганізацыі, будзь гэта клуб, тэатр, рэдакцыя, ці які нібудзь выпадковы сходзік, усюды неадменна я спатыкаў нябошчыка Івана; ён патрапляў быць усюды, дзе чуто было беларускі голас і усюды радзіў, паведамляў, за усе дрыжаў душою шчырага ідэявага патрыота. А праз момант пасьпяшаўся яшчэ некуды, каб ізноў разьліваці, нязмерны імпат свайго натхнення. Аднаго разу зірнуў я ў яго архіўмузей, што быў заўсёды на замку, як нейкі найдаражэйшы скарб, як праца, якая патрабавала значнага часу і, сабраная ў скарбонку, замыкалася моцна, каб ніхто ня сьмеў паварушыць яе без патрэбы. У вечары, пры электрычным асьвят-

леньні, дзядзька Іван увёў мяне, як старадаўні мудрэц, у сваю кумірню. Вочы мае прабеглі па паунюткім пакоі, па сьценах і вокнах. Чаго толькі ня убачыў я! Старыя гэнэральскія партрэты і татарская рукапісная кніга на беларускай мове і маленькія збаночки і проста квядцёстыя чэрапкі, сьведкі нашага старадаўняга ганчарнага промыслу і мастацтва. Дзядзька Іван на мае раптоўныя запытанні кінуў некалькі тлумачэньняў і пасьпешна, раптам пачаў выводзіць мяне назад з музэю, прыгаворваючы: „Ой, дзе тут табе разабрацца ў вечары. Тут ня толькі за дзень, але й за месяц усяго не растлумачыш“. Ён, як відаць, па свайму ўжо прызвычаённа, выпіхаў мяне з музэю, бо ня верыць мне ён ня мог, і зараж-жа, як толькі мы выйшлі ў суседні пакой, ён сказаў мне, выходзячы можа яшчэ на якую сходку беларусаў (ня глядзячы на даволі позны час): „Але глядзі, каб замкнуў, вось табе ключ, нікога чужога ня пушчай!“ Ён паверыў мне цэлы беларускі скарб, але зрабіў гэта за мініуту пасьля таго, як вывёў чамусьці мяне з гэтае скарбонкі. Ён заўсёды сьпяшаўся; нават будучы саўсім хворым, калі я застаў яго раз у пасьцелі, ён падустаў, пасьля уступіўшыся ў начныя выступкі, забэгаў па хаце і аднатонна, перарываючы голас і кашляючы, шмат гаварыў. Безнадзейна хворы, ён непадобны быў да гэтага сваёй магутнаю, бязсьмертнаю ў нашай беларускай памяці, душою. Ён сьпяшаўся... і на той сьвет ён гэтак сама пасьпяшыў. І было ж ад чаго яму туды пасьпяшыць. Жонка пажарніка, цётка Петронэля, што служыла ў рэдакцыі, аднаго вечару расказала мне некалькі слоў пра беднае жыццё Луцкевічаў. Недаед,

стогне:

— А-а-а! А-а-а! Так зямля стогне... А што з небам зрабілі? Гарматамі па ераплянах або папрастрэльвалі. І як або яшчэ воду трымае?! А ня вытрымае — патоп будзецця...

Матрона аж уздыхнула і дапіла шклянку кавы.

— А калі мір будзе, пані Матрона?

Матрона надпіла з шклянкі кавы ды зноў пачала прарочыць:

— І быў гэта мне сон. Сьніла я калісь, ня дужа даўно, або, а на небе — калясьніцу. У калясьніцы, бачу я, сядзіць дзядок сівенькі, як голуб. Гэта мусіць Бог-Сабаот...

Бабуля заплюшчыла вочы, прыпамінаючы:

— І вагнавая ўся калясьніца, і агонь навокала яе, а ў руцэ сваёй трымае Бог-Сабаот палачку. А тутака галубкі роўненька, як на дроціку, сядзіць. І Гаспод-Сабаот махнуў палачкай на галубкоў і сказаў: «Ляцеце на зямлю і вазвясцеце мір!» І два галубкі паляцелі на зямлю... Скора, панечка, супакоіцца ўсё і будзе мір. І гэты сон сьніў у тую ноч яшчэ адзін рабін. Ён шмат моліцца ў синагозе і блогачэсьцем працьвіў...

Раздзеўская усміхнулася, але слухала. Матрона зноў пачала казаць:

— І сьніла я, панечка, яшчэ сон. Ляцелі чатэры арлы ад розных канцоў зямлі. Адзін арол узляцеў над цэрквай, другі — над касьцёлам, трэці — над мячэцьцю, чацьвёрты — над жыдоўскай школай. Тагды-ж зьяліцеліся разам. І значыць гэта, што мір будзе. Памірацца ўсе народы, што веруюць ў Бога, што клічуцца ды толькі царознаму. А яшчэ той сон зна-

чыць, што мір прыдзе не ад аднога, а ада ўсіх народаў... Добрая ваша кава, — я яшчэ налію шклянечку, — узьялася за імбрычак бабуля.

— Але, але, налівайце, а мяне ўжо выбачайце, што ня маю сілы услужыць.

— Гдзе ўжо вам хворым! А балесьць ваша бяспрыменна пройдзе, а каб скарэй, дык паслухайце мяне: выпеце гарчычкі, тады бяспрыменна пройдзе!

Матрона кастлявымі рукамі налівала каву з макаком на ісподачак і з ісподачка сёрбала, а Радзеўская, тым часам, пачала раскаваць свой сон:

— Сьніла я, — казала Радзеўская, — што я граю ў карты з сваім нябошчыкам мужам. Перад тым, як пайці з дамы віней, я пачала пальцам закручваць локан ў сябе на віску. Кручу і кручу, як бытцам хачу вырваць сабе валасы. Тут я і прагнулася...

Бабуля а ні загнулася, а зразу разгадала сон.

— Перамена будзе, панечка, папомніце мае слова! Пераменіцца ваша доля, паедзеце вы адгэтудь. Як валасы свае заварочвалі, так і доля ваша пераменіцца... Ну, дзякуй, панечка, за каву, — дужа напілася, — сказала Матрона і перавярнула шклянку дагары дном. Перахрысьцілася, праапталала маітву.

І доўга яшчэ дзьве ўдавы гаварылі аб тым ды аб сім. Потым Матрона наапталала загавор над хворай, накрапіла яе сьвятою вадой і прыказывала бяспрыменна, калі ўжо яна ня хоча піць гарчыцы, дык выпіла-б настой на травах, які яна ёй прыгатавала. І ўсё бабулька тужыла, аб тым, што людзі ваўкамі парабіліся, гатовы зьвесці адзін аднаго і што льедца кроў людзкая, а вайна ўсё ідзець, і скоро, мусіць, будзець, канец сьвету...

В. Бруевич.

голад, холад, нейкая вечная неда-стача грошай на пражыцце „так-сяк“, прытулішчо у сырых мурова-ных кучоках—усё гэта магло ска-лечыць і змагчы самы жалезны ар-ганізм. І бачучы перад сабою сьве-жую магілку яшчэ адной вялікай ахвяры для шчасця і лепшай долі Бацькаўшчыны, ня будзем траціць веры у канечную перамогу нашае ідэі, будзем насіці ў сабе імпат творчага натхнення і адвагу сама-ахвярнасьці, як насіў іх адзін з на-шых старэйшых правадыроў,—ся-годня ўжо нябошчык,—Іван Луцке-віч. Вечная памяць вернаму сыну свайго народу! Хай ніколі не за-помняць яго тые, хто гатоў сабою замяніць яго. Іван Луцкевіч памёр, але сьлед яго на беларускай ніве вечны і несмяртэльны!

Краўцоў Макар.

Менск
27 жніўня 1919 року.

Політычныя навіны.

Украінскія справы.

ВЕНА, 27-8. Тутэйшыя ук-раінцы адкідаюць офіцыяльнае паведамленьне „Temps'a“, ні-быта Петлюра адмовіўся ад Усходняй Галіцыі. Наадварот, украінскія справы ў Парыжы стаяць добра, дзякуючы уплы-ву Сазонова, які згадзіўся на украінска-расійскую фэдэра-цыю. Украінскі Урад знаходзіцца ў Каменцу-Падольскім.

Арэшт Маслова. У Златаўс-це большавікі арэштавалі вя-домага соцыялістычнага пісь-меньніка па аграрным пытань-ню Маслова, быўш. міністра земляробства ў габінэце Ке-рэнскага.

Палажэньне ў Маскве.

ЧЫКАГО, 16 жніўня. Амэ-рыканскім ўрадам (па дэпар-тамэнту загранічных справаў) адтрыманы паведамленьні офі-цыяльнага характару з Масквы аб упадку уплываў Леніна. Па-лажэньне ў Маскве вельмі сэр'ёзнае. Шмат жыхароў па-кідаюць горад.

Амэрыканскі ўрад вельмі энэргічна пачаў дастаўляць Колчаку зброю і амуныцыю.

Бэрлінскі Цэнтральны Камітэт Работніцкае Рады закрыты.

БЭРЛІН, 27 жніўня. У су-боту (23-8) урадовыя войскі занялі памяшканьне Цэнтраль-нага Выканаўчага Камітэту Бэрлінскае Работніцкае Рады і закрылі яго. Паперы і даку-мэнты конфіскаваны. За апо-шні час у Бэрлінскай Радзе былі толькі камуністы і блізкія

да іх «незалежныя». Соцыяль-дэмократы выйшлі з яе.

Румынскае наступленьне проці большавікоў.

ЛІОН, 27 жніўня. З Жэнэвы паведамляюць, што румыны робяць вялікіе прыгатаваньні да наступленьня за Днестр. Войско сабрано ў Бэндэрах. Мэта наступленьня—злучыцца з левым крылом Дэнікіна.

МЕНСКАЕ ЖЫЦЦЕ.

— Служачым магістрату гэтымі днямі будзе заплачана першая пэн-сія— $\frac{1}{4}$ частка большавіцкага акла-ду, царскімі грашыма.

У магістраце мае быць частко-вае зьмяньшэньне штатаў.

— Сярод праваслаўнага духавен-ства гавораць аб хуткім прыездзе у Менск архіепіскапа Георгія, кат-оры выехаў з Менску перад прыхо-дам большавікоў.

Праваслаўнае духавенство про-сіць польскую ўладу дазволіць ад-чыніць духоўныя школы, сэмінарыі і др.

— Сярод чыгуншчыкаў. Нас па-ведамляюць, што, дзеячы упра-ўленьня Палескай Чыгункі (у Вільне) п. Мястоўскі і інш. пераведзены ў Галічыну, а адтуль, замест іх пры-сланы ў Менск Галіцыйскія інжэ-нэры.

Пры прыёмцы новых служачых пяршыство пакуль што аддаецца асобам, ведаючым польскую мову.

— Да адкрыцьця акружнага Су-ду у Менску прыступіла польская ўлада. Справы маюць вясьціся на польскай мове.

Плян стварэньня валасных су-доў адменены.

— Бьчушаму Сіротцаму Суду (пры баль'шав.-Юрыдычны аддзел) Польскай уладай прапановано зьлі-квідавацца да 10 го г. м.

— Хлеб у прыватнай прадажы танее штодня на 50 кап. фунт.

— Валюта. Курс „керэнак“ пры-метна падымаецца: за 100 цар.—500—550 керанак.

Паведамленьне. Рэд. - выдаўцам „Звона“ зьяўляецца пані Іадвіга (Ядвіга) Луцэвіч.

Ліст у рэдакцыю.

І.

Шаноўны пане Рэдактару!

Прашу даць мне адказ на адно запытаньне: ці можна зносіцца з польскай уладай у беларускай мове, ці не? У абвестках, наклепных на ўсіх вуліцах, пішацца, што, побач з польскаю, ужываецца і мова бе-ларуская, а на дзеле выходзіць са-сім другое. Мусіць улада думала, чым-бы дзіця не забаўлялося, абы ня плакало,—абяцаць можна, а як будзе праводзіцца ў жыцце, — ві-

даць будзе. Гэта думка паустала у мяне пасьле гэтакага здарэньня.

Згодна з прыказам польскай улады ад 22-га жніўня г.г. за № 14, прадстаўнікі нашага „Беларускага Настаўніцкага Саюзу“ пашлі 26-га жніўня зарэгістравацца. Заява наша была напісана па беларуску. Поль-скі ураднік, прачытаўшы слоў са-тры і пасьміхаючыся сказаў, што такіх заяў ня прымае і што да іх палякоў, заявы павінны пісацца па-польску. Увесь Статут Бел. Наст. Саюзу так сама павінен быць пе-ракладзены на польскую мову. Ня зважаючы на нашыя пратэсты, ураднік адварнуўся і пачаў прымаць другіх з польскімі заявамі.

Няужо і цяпер мы будзем ба-чыць зьдзекі з нашай мовы і з ся-бе? Дык чаго ж мы чакалі і чаго спадзяваліся? Няужо горкае расча-раваньне зноў чакае нас? Няужо тут нас не падтрымаюць, а будуць гнаць і сьмяяцца?

Спадзяюся, што гэтае здарэньне было прыпадкова і больш не паў-тарыцца (дай Божа, каб было так!). Але, каб гэтага ня было, польская ўлада павінна аддаць прыказ сва-ім ураднікам спаўняць выданыя ёю загады. Спадзяемся, што нам, бела-русам, пасьле абяцанаг дужэйшых з нас, ня прыдзецца змагацца за правы свае мовы.

Н. Пуроўскі.

II.

Прашу п. Рэдактара выдрука-ваць у газэце пра здарэньне, ка-торае напачало мяне 26-го жніўня 1919 г.

Прышоў я з двума сябрамі на Падгорную вул. № 14 зарэгістра-ваць „Б. Наст. Саюз“. Там спаткаў я яшчэ сябра Хрысьц. Злучнась-ці. І вось чаго мы былі сьведкамі.

Некі жыдок кажа рэгістратару, што не разумее па-польску. Тагды польскі ураднік гаворыць з ім па-расійску. А калі мы падалі просьбу па беларуску, то ураднік адмовіўся ірыняць і патрэбаваў паразуменьня ў польскай мове.

Мы зьвяртаем увагу урадніка, што насяленьне нашага краю мае-право ужываць свае беларускае мовы нараўне з польскаю. Тагды ураднік нецярпліва адказвае: „Калі ў Варшаве была чужая ўлада, то ўсе паперы пісаліся у чужой мове. Так павінна быць і тут“.

Я думаю, што пану урадніку трэба памятаць, як цярпелі палякі пад Масквою, калі на іх мову ка-залі „сабачы язык“.

Н-ч.

Рэдактар-выдавец

ЯДВ. ЛУЦЭВІЧ.

АБВЕСТКІ:

ІЛЮСТРОВАННЯ ЧАСОПІСЬ
„Bielaruskaje žyćcio“

друкуецца у Вільні, Бакшта 11.
Купляць можна ў рэдакцыі „Звон“
Захароўская, Юбілейны Дом.
Цана нумару 50 фэн.